

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

HAFNER ZOLTÁN

Beszélgetés Hubay Miklóssal Balogh Józsefről

2004 szeptemberében közös vacsorán vettünk részt Erdélyi Zsuzsánál. Az alkalmat egy olasz vonatkozású kiállítás és néhány közös római barátunk budapesti vendégeskedése szolgáltatta. Ekkor került szóba a régi személyes emlékek kapcsán többek között a Parthenon Klasszikus Műveltség Barátainak Egyesülete és ennek kiadványai is. Szörényi Laci rögtön arra biztatott, hogy keresselek fel, és beszéljessünk e sorozatról, illetve ennek háttéréről. A kezdeményezés mögött Balogh József (1893–1944) áll, akinek mintegy két évig voltál a titkára. Balogh a két világháború közötti művelődéstörténetünk egyik fontos, meghatározó alakja, a Magyar Szemle, a Nouvelle Revue de Hongrie és a Hungarian Quarterly elindítója, főtítkára, könyvsorozatok szerkesztője, emellett klasszika-filológus, a középkori latin irodalom fordítója is volt. Hogyan ismerkedtetek meg?

– Az általa szerkesztett francia és angol nyelvű folyóirat közös szerkesztőségének voltam a titkára, a Vilmos császár út 3. szám alatt ma is megvan az épület, a hajdani „gázház” – tudniillik Auer Lipót, a magyar energia gázszektorának a fejedelme azzal támogatta Balogh kezdeményezését, hogy rendelkezésére bocsátott egy szerkesztőségi helyiséget. Megismerkedésünk tulajdonképpen annak köszönhető, hogy a Budai Szent Imre Kollégiumnak voltam a diákja. Az előzményekhez azonban még el kell mondanom, hogy Baloghnak volt egy komoly vállalkozása, a *Magyar Leveleskönyv*: valamikor 1940/41 táján egy szegedi történésszel, Tóth Lászlóval nekivágott, hogy régi arisztokrata családoktól leveleket gyűjtsön össze, s mint kiderült, épp az utolsó pillanatban, a nagy kastélypusztulások előtt. Hogy ez összefüggött-e azzal, hogy őt ilyenkor vendégül látta valamelyik grófi família, illetve, hogy bejáratos lehetett így hozzájuk és könyvtárukba, nem tudom. Lehet, hogy ez is motiválta, mindenesetre egyre szenvedélyesebb volt e kutatásban, mutogatta a gyönyörű, felfedezett leveleket, amelyek egyre csak gyűltek-gyűltek, de nagyon élvezte. Tóth László Hóman és Szekfű köréhez tartozott, kitűnő csevegő, jó humorú, „jómájú” ember volt, a fia pedig nagyon jó barátom, Tóth Miklós László, s aki egyébként mostohabátyja Herczeg Gézának, a neves nemzetközi jogásznak, aki szintén kitűnő ember. Tóth Miklós Lászlót aztán 1951-ben kivégezték. Én valójában rajta keresztül kerültem Baloghoz, együtt voltunk a Kollégium diákjai. Meg kell mondanom, hogy általában rokonszenves, komoly fiatalok gyűltek itt össze, nagyjából tisztában voltak

a háború végkimenetelével, és szépen viselkedtek utána is, a kitelepítésekkor, és a szocializmus nehéz éveiben. Balogh addigi titkárát, Kenyeres Lászlót (Kenyeres Zoltán nagybátyját) behívták katonának. Tóth Miklós László említette neki, hogy ismer engem, akkortájt már publikáltam is ezt-azt, a Nemzeti Színházban ment egy átdolgozásom '39-ben, s valamit tudtam franciául. Keresztury Dezső, aki a körtéren lakott, telefonált, hogy felmennék-e hozzá, szívesen látna. A kollégium alig öt percre volt a lakásától, s miután felkerestem, elmondta, egy kitűnő barátja, Balogh József kérte meg, hogy beszélgessen el velem. Rövidesen aztán kaptam egy telefont Baloghtól is, hogy menjek el hozzá a Várfook utcába teára. Bekapcsolta a rádiót, időnként megkérdezte, „kérem, megismeri, hogy mi ez?” Vagy eltaláltam, vagy nem. Tóth Miklós Lászlótól valószínűleg hallhatta, hogy az Esterházy-fiúkkal, Marcellal és főleg a bátyjával, Mátyással (Esterházy Péter édesapjával) nagyon jó barátságban vagyok, ami egy olyan sznobériával fertőzött embernek, mint Balogh, bizonyára számított, hisz egyedül a fiúk édesapjával, Esterházy Móriccal, a *Revue* köré szervezett társaság elnökével nem tegeződhetett. Ilyen módon aztán megnyílt az utam.

– *Balogh mikor, hogyan került a tudományos pályáról mérvadó közéleti személyiségek közelébe?*

– Balogh József egy rabbiképző tanárának, Balogh Árminnak volt a fia, aki az egyik legnemesebb és legképzettebb klasszika-filológusa volt a korának, Bacont és Spinozát is fordított, valamint a Kornfeld családnál vállalt házitanitóságot a kis Móric mellett, aki az ő Jozsó fiával nevelkedett együtt. Balogh József aztán a húszas évek elején, körülbelül akkor, amikor a Kornfeld család is, katolizált. Rendkívüli komolyan vette, neofita őszinteséggel és buzgalommal a katolicizmust, amelyet mindig is olyan kulturális apparátus környékezett, amely önmagában is érvényes, függetlenül attól, hogy hiszek-e mondjuk a Szentháromságban vagy sem. Balogh odavolt a szent atyákért, elsősorban Szent Ágostonért, első publikációit is róla közölte. Amikor a szerkesztőségbe kerültem, már fordította Szent Ágoston *Vallomásait*. Ezt tekintette élete legfőbb munkájának. Előzőleg nagyon komolyan foglalkozott Szent István *Intelmeivel*, amelyről szintén publikált tudományos értekezéseket, és néhány alapvető dolgot fel is fedezett bennük. Valamikor a húszas évek második felében jutott el oda, hogy folyóiratok köré szervezi a magyar társadalom legjobb hangadóit és legpotensebb embereit, akik akár tagjai voltak az adott szerkesztőbizottságnak vagy egyesületnek, akár nem, anyagilag is támogatták a lapot. Emellett volt akkoriban egy úgynevezett Bethlen kassza nevű intézmény, amit Kornfeld töltött fel pénzzel, hasonlított némileg Soros György alapítványához. Kiválogatni a fiatalokat, nevelni, ösztöndíjat adni, megjelentetni a könyvüket, utat nyitni nekik, vagy épp összehozni őket egy-egy ebéden, vacsorán olyan emberekkel, akikkel különben nem találkozónának – ehhez mind fantázia kellett. Ne feledjük, a magyar szellemi élet felpezsdítésében a zsidóságnak kiemelkedő szerepe volt a háború előtti években, amely szerepet többek között Balogh is betöltött a maga helyén, kitűnően, kedvesen, bírálhatóan, nevetségesen stb., de igen aktívan

és hatékonyan. Nem tudott meglenni az állandóan új gondolatokat, lehetőséget, akciókat generáló tevékenység nélkül. Később, amikor átköltözött a Benczúr utcába, kitűnő konyhát vitt, szinte minden nap ebédelt valaki nála. A meghívandók listáját mindig nagy körültekintéssel állította össze, hogy mindig legyenek egymás számára érdekes emberek. Tehát az amerikai vagy a francia nagykövet, az első, második tanácsos, az orosz nagykövet stb., a megfelelő külügyi beosztottal mikor, miért legyen együtt, kinek melyik újságíróval kéne beszélnie, hogy egy megfelelő cikket készítsen – mindezek itt, az ebédeken zajlottak, amelyekre titkárként időnként engem is meghívott. Ez a fajta nagy társadalmi kártyaparti mindig lekötötte. Valószínűleg külön élvezetet is jelentett a számára, hogy mennyiféle aspektust tud magáról megmutatni. Lehet, hogy rosszmájú pesti pletyka – mivel különös jelenség volt, kíséerte őt a pletyka –, a magányos élete azt a feltételezést adta, hogy valószínűleg a nőknek csak a hódolatát tudja bemutatni. A levélpapírjára azt nyomtatta: „Ama nesciri!” „Szeress ne tudni!” – állítólag ez is egy Szent Ágoston-idézet, amit Pesten egyből megfordítottak: „Nesci amare” – „Ne tudj szeretni!” Magányos ember volt, ezért is szekerelt nagy életet maga köré, amely kimérve, pontosan sistergett körülötte.

– *A Magyar Szemle után a két lapot milyen céllal hozta létre a harmincas évek elején?*

– Úgy gondolom, azért, hogy legyen legalább két olyan, mindennemű politikai és egyéb elfoglaltságtól mentes folyóirat, elsősorban a magyar társadalmi és gazdasági dolgok elemzésére, amelyek mentesek a kor egyre inkább szubjektívizálódó, szenvedélybe fúló, mitikus hangjaitól. Legyen legalább egy-két objektív, hibátlan kultúrájú lap, amelynek példányait ha kezedbe veszed, látod, hogy tipográfiaileg is elegánsak. A Magyar Szemle Old Kentonian Face betűvel készült, amit Balogh Londonból hozott, s mivel úgy érezte, hogy külsejében is európai nivót kell tartani, Angliába ment egy fél évre nyomdászinasnak, kitanulta a nyomdász mesterséget. Nagyszerű tipográfus volt, a lapokat az Athenaeum állította elő, s meg kell mondanom, a nyomdászok kiváló emberek voltak, nem tudtak franciául, se angolul, de ha valami hibás szót gyanítottak, rögtön betelefonáltak. Kétszer nem volt hibás, de egyszer igen. Bethlen István elképzelése szerint felelősek voltunk Trianonért abban, hogy a franciák és az angolok nem rendelkeztek megfelelő, számukra is hiteles információkkal Magyarországról. Ugyanakkor hozzáteszem, a lapok szerkesztéséből Balogh alkati korlátai is kitűnnek, mert például a költészet felé csak nyikorgó ajtóval tudott valamennyire is nyitni. A képzőművészetben, a zenében is volt valami elegáns mértéktartása, vagyis egy olyan civilizációeszméhez kötődött, amelyben a művészet igazában nem nyert reprezentálást. A szerkesztőbizottság válogatott politikai, közgazdasági személyiségekből állt, kitűnő, hibátlan kultúremlőkből, köztük volt Esterházy Móric, Kornfeld Móric, Chorin Ferenc, Baranyai Lipót, a Nemzeti Bank elnöke, báró Csekonics Iván, vagy a Magyar Szemlénél Bethlen István, Ravasz László, Eckhardt Sándor, Szekfű Gyula, Hóman Bálint, Weis István, és még sorolhatnánk. Balogh a kapcsolatait nagy körültekintéssel és csalhatatlan sznobériával építette fel, a hamis tekintélyt

kidobta, mint a szervezet az idegen anyagot. Azokban, akiket összegyűjtött valamelyik szerkesztőség támogatása végett, volt Magyarországért felelősségérzet, műveltség és komoly aggodalom, hogy abból a világhelyzetből, amelybe Magyarország került Németország oldalán, valahogy épen jöjjünk ki. Körülbelül így tudnám jelezni, hogy mi volt ez a Balogh-féle koncepció – az idegen nyelvű folyóiratokon keresztül az angol és a francia társadalom felé biztosítani egy olyan hitelt érdemlő publikációt, ami elfogadható és hibátlan. (Egy sajtóhibáért képes volt személyesen berohanni a nyomdába. Emlékszem, egyszer az egész ívet visszavonta, és újra nyomatta, mert benne maradt egy betűhiba.) Másrészt ezzel feladatot is adott a leggazdagabb arisztokratáknak, bankvezéreknek, vállalati főigazgatóknak és megbízható politikusoknak, hogy érezzék, reprezentálnak valamit, és ha nem is hangosak a politikában, de megnyilatkoznak egy-egy folyóiratban. De mindezek elismerése mellett is meg kell jegyezni: ha e kiváló és befolyásos emberek valóban ismerték és méltányolták volna mondjuk Adyt, Kosztolányit, Babitsot, talán Magyarországot nem lehetett volna olyan egyszerűen büntetni világháborús szerepéért, mint ahogyan történt. Ha ismerték volna például az ő háborúellenes műveiket nyugaton, vagyis szorgalmazták volna külföldi megjelentetésüket, talán kiderülhetett volna, hogy soha nem egy nemzet egésze a bűnös.

– *Balogh ugyan közvetlenül nem politizált, de úgy tudom, körültekintő, szoros kapcsolatokat ápolta a kormányzó környezetével is.*

– Horthy családjával kétségtelenül jóban volt, s feltehetően közreműködött a kiugrási kísérlet háttérmunkálataiban. Szöllősy Lajos volt a kormányzó házi orvosa, a neve szél-tében ismert volt, mert ha télen vagy koratavasszal a kormányzó meghűlt, akkor erről egy-két-három naponként orvosi közlemény jelent meg az újságokban, és ezeket mindig ő írta alá. Szöllősy felesége Balognak az unokatestvére volt. Szöllősynek két lánya volt, az egyikük vele együtt pusztult el az ostrom idején. Valahova orvosként ment segíteni az apa, a lánya elkísérte, és bombatalálat érte őket. A másik lánya az irodalomban ismert személyiség lett, Szöllősy Klára, a kiváló műfordító. A két lány gyakran bejárt a *Revue* szerkesztőségébe segíteni, nyilván Balogh honorálta is őket illően, mert szívesen és rendszeresen dolgoztak, kitűnő, kedves teremtések voltak. Ők ketten állították össze a *Nouvelle Revue* tízesztendő Indexét. Ez az egyetlen rokonsága, amelyről én pár évig mellette dolgozván tudomást szereztem, és ezt a rokonságot ő nagyon ápolta is. Ápolta már csak azért is, mert Szöllősyéken keresztül, ha tetszett neki, nem tudom, hogy élt-e vele, közeli kapcsolatba kerülhetett Horthyékkal, de erre neki nem is nagyon volt szüksége, mert Tost Gyulánál, a kormányzó szárnysegédjénél hívebb barátja neki tudtommal nem volt.

– *Mindezek mellett miért érezhette szükségét, hogy a Parthenon Klasszikus Műveltség Barátai Egyesületét is még megszervezze a negyvenes évek legelején?*

– Rájött arra, hogy az úri osztálynak és a magyar szellemi életnek vannak olyan képviselői, akiket meg lehet nyerni azzal, hogy számukra az antik, klasszikus műveltség

fontos. Büszkéek arra, hogy jól tudnak latinul, és eredetiben olvassák például Horatiust. Egyikük Baranyai Lipót volt, aki ragyogó eleganciával tudott latinul. Az ő vezértikára, Radvánszky Antal báró, szintén bolondja volt a klasszikus műveltségnek, jól tudott görögül olvasni, a felesége ma is nagyon aktív, Perczel-lány, Párizsban él. Radvánszky egy nagy nemzeti akciót bonyolított le, Genf-be kihozta a Nemzeti Banknak az aranykészletét vagy tartalékát, arra az esetre, ha a németek bejönnek, és Horthynak korlátozzák az autonómiáját, illetve ha a németekkel kenyértörésre kerül sor, mert megszüntetik Magyarország önállóságát. Balogh nyilván erről az akcióról is pontosan tudott, Radvánszkyval nagyon jó barátságban volt. Azt hiszem, a Nemzeti Bank-i ismeretségi körén keresztül kezdődött, hogy csináljunk egy egyesületet, aztán belekerült Vladár Gábor, aki akkor kúriai elnök volt, később igazságügy-miniszter lett, még hozzá a Lakatos-kormányban, tehát az utolsó kiugrási kísérlet kormányában, októberben. Ő is nagyszerű latinista volt. Örültek ezek az emberek, ha egy vacsorán együtt vannak és latinul beszélnek, miközben mindig az volt a tét, hogy Magyarországgal mi legyen, hisz ez rajtuk is múlt. A kétnyelvű Parthenon nagykönyvek közül Tacitus volt az első, Devecseri Gábor fordításában a Miles Gloriosus (*A hetvenkedő katoná*) és *Az ezüst pénz*. Balogh mindent mindjárt továbbgondolt: akkoriban alakult Károlyi István igazgatása alatt a Madách Színház, Püskösti Andor volt a főrendező, aki szintén nem volt jobboldali gondolkozású, s hirtelen nagy sikere volt Várkonyi Zoltán főszereplésével Pirandello IV. Henrikjével, amely egy kicsit hajazott Hitlerre, mint örült császárra. Kitalálta, hogy játsszák el *A hetvenkedő katonát*, csak hogy a katonai cenzúra betiltotta. Valaki felvetette, Radvánszky talán, hogy Szombathelyi Ferenc vezérkari főnöknek kell szólni, és bevenni a Parthenonba, hiszen híres arról, hogy kitűnően végezte a gimnáziumot, nagyon jó latinista, büszke erre, és olvassa is eredetiben a klasszikusokat. Persze igent mondott rá, nagyon tetszett neki. Devecseri Gábort elfelejtették meghívni, Plautus nem tudott, mert meghalt, de Devecseri Gábor élt, csak hát zsidó volt. Balogh ilyesmikben finoman tudta magát tartani. Én se voltam ott, csak tudtam róla, mert elő kellett készíteni, legalább ötven ember számára egy vacsorát, amelynek során, vagy az azt követő feketézés közben Szombathelyinek elmondták, hogy micsoda furcsa dolgok történnek a hadügyben, a cenzorok nem engedik bemutatni Plautust. Szombathelyi azt mondta, hát ez tényleg képtelenség, nem kell vele törődni, az ügy el lesz intézve. A Madách Színháznál erre kitűzték a darabot, ám megint jött a katonai cenzúra, és letiltotta. Akkor aztán mindenféle tárgyalások következtek, hogy legyen a címe *A hetvenkedő zsoldos*, mert a zsoldos az hetvenkedik, de a magyar honvéd nem hetvenkedik stb. Nem lett belőle semmi, de Szombathelyi megmaradt a Parthenonnál, és akkor a vezetőségben már ott volt Vladár, Baranyai, Borbély István, szegedi jezsuita, aztán a Huszti József, latinprofesszor, Moravcsik Gyula, kitűnő papok, katonák, bankárok, persze Kornfeld, aki szintén kiváló latinista volt, a görögöket is eredetiben olvasta. Megint egy újabb társaság alakult arra, hogy a magyar vezető rétegben a kultúra szintjén hozza össze az embereket, akik majd a politikában is, mondjuk így, humanisták lesznek. És aztán egymás után következtek Szophoklész, Arisztotelész, Marcus Aurelius, Szent Ágoston és

Tacitus is még további művekkel. A kétnyelvű, elegáns kivitelű kiadások mellett pedig megindult egy kiskönyvek-sorozat is, amely a fiatal tudósgenerációnk (mint például Borzsák Istvánnak, Dobrovits Aladárnak, Kardos Tibornak) nyújtott publikálási lehetőséget.

– *A sorozatnak – akárcsak a Magyar Szemle és a Hungarian Quarterly kiadásának – a német megszállás vetett véget. Balogh eltűnésével, illetve halálával azonban nem szűnt meg automatikusan a Revue, Genfben folytattad a szerkesztését.*

– 1942 őszén kaptam egy külügyminisztériumi ösztöndíjat Svájcba, s ezzel elegánsan elszakadtam tőle, elmentem Genfbe, de megmaradtam a *Revue* titkárának. Odaadta a svájci előfizetők jegyzékét, s azokét, akik dolgoztak benne, tartsam velük a kapcsolatot. Amikor bejöttek a németek, azonnal tudtam, hogy a *Revue*t szétdúlták, s Balogh eltűnt. Még márciusban szerkesztettem egy számot Svájcban, sokszorosított formában, két héttel azután, hogy bevonultak a németek, kiadtam, és a svájci előfizetőknek szétküldtem: itt van, hajlandó vagyok folytatni Svájcból, a *Revue* titkáraként. Ezzel nagyon fellelkesítettem a svájciakat, ujjongó levelet kaptam, hogy milyen szép ez. A diplomata disszidencia, tehát az ellenzékbe vonult követek, és Radvánszky, aki ott ült egy leendő magyar ellenkormány pénzén, a sokszorosításra kiutalgatta a pénzt, ösztöndíjas társaim segítettek a szerkesztésben, a svájci íróbarátaim boldogan írtak, segítettek benne, és másfél éven keresztül szerkesztettem Svájcból, aztán Magyarországon újra-alakult a kormány, letettem, azt mondtam, csinálja más; azóta se csinálták. Balogh ezt már nem érte meg, de reméltem, hogy meglegedésére fog szolgálni, és megérem, hogy visszaadom kezébe a *Revue*t.

– *Az elfogadásáról mikor, hogyan értesültél?*

– 1944. március 19-én vasárnap volt, Keresztury Dezsővel jó barátságban volt, becsülték egymást, nekem pedig Keresztury diákkoromtól egy kicsit mentorom, barátom volt és az is maradt, feleségével együtt, mindhalálig. Ahogy hazajöttem, tőle kérdeztem, mi történt? Délután megjelent nála Balogh, azzal, hogy ő most el fog tűnni. Akkor már készült Szegedre, amiről Keresztury sem tudott. Balogh a búcsúzásakor vette a sétapálcáját. Milyen szép ez a rézfejú sétapálca! – mondja Keresztury. Mire Balogh: arany! Ki gondolta volna, hogy színarany, amelyre szüksége lehet a rejtőzködésében... De mi történt Szegeden? Baloghot Borbély beöltöztette jezsuitának, és eldugta a könyvtárban azzal, hogy onnan ne jöjjön ki, ott minden feltűnés nélkül dolgozhat. Június tájékán jöttek az érettségik, a diákok is jártak le a könyvtárba, és egyikük lement valamelyik klasszikus auktorért. Baloghban mindig működött egyfajta pedagógia érosz, szóba elegyedett, mindjárt segített is neki azt az Ovidiust, Flaccust vagy Tacitust elolvasni, magyarázni stb. Amikor felment a fiú, teljes készséggel, bámulatos dolgokat adott elő az osztályban. A tanár és a diákok is csak ámulva hallgatták, hogy van egy új atya, aki tud franciául, németül, olaszul, de aztán latinul, arabul, héberül és görögül is. Hát ilyen jezsuita nincs több a

világon... A talány eljutott a testnevelés- vagy a leventeoktatóhoz, neki is szöveget ütött a fejébe, hogy van itt a könyvtárban egy újonnan érkezett idegen, és behozta a rendőrséget... Ez így meglehetősen regényes, emiatt szerettem volna tisztázni Borbélyal, hogy ő hogyan emlékszik rá, mert amikor hazajöttem Pestre, mindezt ilyen-olyan legendákból lehetett összeállítani.

– *Arra nem gondoltál, hogy meg is írod?*

– Nem, mert igazából a körülményeket nem ismertem. Talán ha Borbély elmeséli, vagy talán el kellett volna mennem Szegedre, az akkori diákok közül felkutatni néhányat... Borbély, a szegedi jezsuiták főnöke szintén patrisztikus volt, és Balogh jó kapcsolatot tartott vele. Balogh számára a katolikus egyház inkább létezett a szerzetesrendekben, a piaristákkal, a jezsuitákkal inkább tartotta a kapcsolatot, mintsem mondjuk a püspöki titkárokkal. Borbély aztán Kanadába került, próbáltam vele kapcsolatba lépni, de amikor Szabó Ferenc közvetítésével elértem őt Olaszországból, túl volt már egy agyvérzésen, és nem emlékezett semmire, nem lehetett tőle semmit megtudni. Annak idején, amikor Genfben érkeztem, legelőször Karl Burckhardthoz mentem el, aki a Vöröskereszt elnöke volt, később Svájc franciaországi nagykövete lett Párizsban, Jacob Burckhardt családjának volt egy nagyon nemes, reprezentatív tagja, ő maga is írt. Furesza módon kerültem vele kapcsolatba, mégpedig azért, mert valamelyik német nyelvű, talán svájci folyóiratban, egy kis novellaszerű emlékezést publikált Rilkeről, *Vormittag beim Buchhändler*, Délelőtt egy könyvkereskedőnél címmel, amely arról szól, hogy bemegy egy svájci borbélyhoz, és ott egy zavarban levő, félig nyírt embert talál, akiről kiderül, hogy otthon felejtette a pénztárcáját. Ezzel kezdődik, ő kiváltja, majd antikváriusoknál bolyonganak. Balogh Budapesten ezt olvasta, és megkért, hogy keressem fel és engedélyeztessem vele, hogy megjelenjen a *Revue*-ben – ezúttal is dolgozott benne a kapcsolatteremtésnek, a legjobb emberek megszerzésének a vágya. Burckhardt valahol Colognyban lakott, egy régi villaházban, kedélyesen elbeszélgettünk, túlestem a látogatáson. Négy vagy öt hónap múlva, mikor olvastam, hogy Baloghot elfogták Szegeden, az újsággal ismét elmentem hozzá, hogy maga a Vöröskereszt elnöke, tud-e valamit csinálni? Később megtudtam, hogy Tost Gyula, aki a kassai polgármester fia volt, legjobb barátja ifjú Horthy Istvánnak, és Balognak is bizalmas jó barátja, a kormányzói autóval kereste, mert értesülése szerint Sárvárra vitték, odáig tudta követni őt, de nem tudta megmenteni. Tostról olvashatsz Horthy emlékirataiban, 1944. október 15-én lőtte főbe magát.

– *Úgy olvastam egy visszaemlékezésben, hogy Baloghot Sopronkőhidán végezték ki, de az adatok és az időpont is meglehetősen bizonytalanok.*

– Erről sajnos nem tudok, de harmadikként említhetek még egy mentési kísérletet, amely a Vatikán részéről indult meg, nyilván a pesti papok és a pápai nuncius részéről. A magyar követ a Szentszéknél Apor Gábor volt, Apor Vilmos öccse, aki március 19-én lemondott és disszidenciába vonult, de hogy Rómában maradjon, és ne kelljen kiadniuk

az olaszoknak, a máltai lovagrend elismerte nagykövetének. Apor a maga jó vatikáni kapcsolatait szintén Balogh megmentésére indította. Horthy, a kormányzói iroda, a Vatikán és Burckhardt a Vöröskeresztnél... Én minderről aztán Burckhardt-tól értesültem. Nem tudni, hogy hová temették el, nyoma veszett. A hagyatékának megmaradt része, például az óriási levelezése, még mindig feldolgozásra vár.

Irodalom

BORZSÁK István, *Balogh József*, Antik Tanulmányok, 1995, 143–144.

DEMETER Tamás, *Balogh József és a filozófiatörténet*, Irodalomtörténet, 1997, 1–2, 248–256.

FRANK Tibor, *Editing as Politics. József Balogh and The Hungarian Quarterly*, The Hungarian Quarterly, 1993, Springs, 129. sz., 3–13.

KABDEBÓ Lóránt, *A háborúnak vége lett*, Bp., Kozmosz Könyvek, 1983, 9–33.

KABDEBÓ Lóránt, *A költő és a szerkesztő – Babits Mihály és Balogh József kapcsolata = Mint különös hírmondó*, szerk. KELEVÉZ Ágns, Bp., PIM, 1983, 185–213.

NAGY Péter Tibor, *Székfű Gyula levelei Balogh Józsefhez*, Történeti Szemle, 1992.

PASSUTH László, *Gyilokjáró*, Bp., Szépirodalmi, 1973.

PASSUTH László, *Barlangképek*, Bp., Szépirodalmi, 1978.